

УДК 373.5.016:003–028.31:005.336.2]:008-043.5

З. В. САВЧЕНКОкандидат філологічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка**“ДІАЛОГ КУЛЬТУР” ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**

У статті розглянуто питання доцільності використання культурологічного контексту під час аналізу художніх творів на уроках зарубіжної літератури. Обґрунтовано, що залучення технології “діалогу культур” відкриває нові можливості для інтерпретації зразків світової класики. На підтвердження своєї позиції дослідниця звертається до порівняльного аналізу романів Д. Дефо “Робінзон Крузо” та В. Голдінга “Володар мух” з метою виявлення їх відповідності світоглядним настановам двох різних епох. Запропонована методика сприяє якісному синтезу реценції роману В. Голдінга та глибинному усвідомленню його ідейного рівня.

Ключові слова: культурологічний контекст, “діалог культур”, здобутки цивілізації, демократичні цінності, деградація особистості.

З-поміж комплексу вагомих завдань, що їх ставлять перед учителем зарубіжної літератури сучасні освітні реалії, на особливу увагу заслуговує вимога формування належної читацької компетентності учнів. Її розглядають як систему певних якостей особистості, що надають змогу ефективно вступати у взаємодію з будь-яким художнім твором, оперувати його елементами, керуючись настановами читання та власними стратегіями інтерпретації. За умови ефективної реалізації цього завдання ми зможемо виховати молоде покоління громадян, здатних не лише отримувати естетичну насолоду від знайомства зі світовою літературою як видом мистецтва, а й сприймати та усвідомлювати художні твори в контексті актуальних проблем сучасності. На цьому аспекті літературної освіти акцентували свою увагу численні методисти й літературознавці, зокрема В. Гладишев, В. Доманський, О. Ісаєва, Л. Мірошніченко, О. Ніколенко, Ф. Штейнбук та ін. Більшість з них демонстрували однастайність у думці, що формувати читацьку культуру дітей і юнацтва необхідно в єдиній системі використання різних методів, прийомів та видів навчальної діяльності, де діалогічні форми мають стати пріоритетними. При цьому наголошували на значенні діалогу між автором, текстом та учнем-читачем, що є основою якісної організації літературознавчої інтерпретації художніх творів.

Вважаючи методичні рекомендації провідних науковців цілком слушними, ми водночас переконані, що для підвищення рівня читацької компетентності школярів варто систематично використовувати культурологічний підхід до вивчення кращих літературних зразків. На нашу думку, саме він надасть змогу не лише поглянути на світову літературу як на скарбницю духовних цінностей людства, а й усвідомити причини трансформації

художнього мислення, що є відображенням світоглядних пріоритетів кожної з історичних епох.

Наша позиція знаходить своє підтвердження в ряді статей та монографій В. Гладишева. Учений неодноразово зауважував, що в межах історії літератури кожен твір є мистецьким явищем, що належить до творчості окремого письменника, до певної національної літератури та до всесвітньої літератури, – саме це зумовлює його естетичну значущість. При цьому потрібно пам'ятати, що кожна з національних літератур має багату історію, з окремими періодами розвитку, що за естетичними домінантами відмінні один від одного. Тому, розглядаючи художній твір на уроці зарубіжної літератури (особливо в старших класах, де вивчення літературного процесу відбувається з урахуванням принципу системності), мовник має враховувати відповідну диференціацію історико-літературного контексту, досліджуючи обраний для аналізу твір як “по горизонталі” (у ряді сучасних йому творів), так і “по вертикалі” (у ряді груп творів, що змінюються в процесі літературного розвитку) [1, с. 208–209].

Цікавою видається й концепція, розроблена В. Доманським, котрий пропонує розглядати: 1) художній текст як текст культури зі своєю “біографією”, життям у “великому часі”, своїми кодами, знаками, символами, образами, архетипами, мотивами; 2) відображення кожним конкретним текстом певного типу свідомості, духовного й соціально-психологічного клімату своєї доби і вічних проблем життя; 3) художній текст як культурний космос (ідеться про культурологічну інтерпретацію твору); 4) текст як джерело знайомства з моделями світу й образу людини в різних типах художньої свідомості [3]. Сукупність цих підходів, на думку В. Доманського, забезпечить усебічну методичну базу вивчення художнього твору в культурологічному контексті, що в підсумку підніме літературну освіту школярів на якісно новий рівень.

Щоправда, акцентуючи необхідність знайомства зі зразками світової класики як явищами культури, літературознавці зазвичай виявляють схильність до теоретизувань, не даючи конкретних методичних порад щодо практичного втілення цілком слушних ідей. Тому *метою* нашої *статті* став аналіз використання технології “діалогу культур” у ході вивчення роману В. Голдінга “Володар мух”. Вважаємо, що запропонована методика роботи з художнім текстом сприятиме поглибленню учнівського розуміння проблематики, ідейних домінант твору та його актуальності в межах літератури ХХ ст.

Вільям Голдінг – один із найбільш яскравих та самобутніх англійських письменників ХХ ст., митець, котрий ще за життя здобув популярності серед мільйонів читачів різних країн світу. Його проза, за визначенням С. Павличка, “належить до того напрямку сучасної західної літератури, яка змальовує не людські характери, а узагальнені ідеї, алегорично втілені в ситуаціях та образах. Універсальності голдіновських героїв кореспондують і максимально розмиті контури історичного часу і простору. Та все ж у непрякій формі письменник торкнувся найважливіших соціальних проблем

нашої епохи, котру сприймав як епоху негуманну, небезпечну, апокаліптичну” [8, с. 311].

Уже протягом багатьох років твори неординарного прозаїка викликають гострі дискусії, що точаться, перш за все, навколо його концепції людини. За В. Голдінгом, цю концепцію можна сформулювати приблизно так: у кожному індивіді живе темне, зле начало, і перебороти його важко, а інколи навіть неможливо. Як наслідок, орієнтуючись на окреслений аспект художнього мислення прозаїка, численні дослідники його творчості досить часто наголошують на універсальному песимізмові опублікованих автором книг, хоча сам письменник із такою оцінкою ніколи не погоджувався. При кожній слушній нагоді В. Голдінг підкреслював, що фіксувати прояви зла його спонукає бажання застерегти людство від абсурдного руйнування насколишнього світу та власної душі.

За нашими спостереженнями, на формування світоглядних пріоритетів митця найбільшою мірою вплинуло складне зіткнення його власних життєвих принципів з трагічними катаклізмами ХХ ст. Замислитися над питанням співіснування добра і зла В. Голдінга змусила Друга світова війна, безпосереднім учасником якої йому довелося бути. У підсумку гіркий особистий досвід, підсилений глибоким аналізом причинно-наслідкових зв'язків між всепоглинаючим абсурдом реальної дійсності та сутністю людини як індивіда, став тим головним чинником, який остаточно сформував філософію письменника, окреслену ним вельми промовисто: “Коли людина змушена знищувати собі подібних, хай і заради найвищих ідеалів, вона переступила інстинкт самозбереження роду, стала нижче тварини, котра, незважаючи на всі суворі закони виживання, все ж таки ніколи не знище собі подібних” [4, с. 96]. Крім того, уроки, отримані на фронтах Другої світової, стали головним імпульсом для створення першого роману В. Голдінга “Володар мух”.

Щоправда, антивоєнною спрямованістю проблематика цього твору не вичерпується. Його позачасова актуальність, на наш погляд, зумовлена багатовекторністю авторських роздумів. Прозаїкові вдалося створити художнє полотно широкого філософського й дидактичного спрямування, у межах якого в алегоричному ключі порушено питання взаємодії прихованих людських інстинктів та загальноприйнятих моральних норм, здатності особистості протистояти проявам зла, специфіки співіснування демократичних цінностей і тоталітаризму, механізмів впливу на людську свідомість тощо. Синтезувати соціальні, психологічні та філософські проблеми роману “Володар мух” у цілісну художню концепцію якраз і допомагає використання технології “діалогу культур”, адже на ідейному рівні письменник не лише з'ясовує причини глобальних трагедій ХХ ст., а й веде послідовну полеміку з апологетами теорії раціоналізму доби Просвітництва – періоду, коли закладалися підвалини європейської демократії.

За зізнанням В. Голдінга, його серйозний, більше того, сповнений глибокого трагізму твір спочатку був задуманий як пародія на типовий зразок просвітницької літератури, а саме книгу Р. Баллантайна “Кораловий

острів”. На сторінках цього роману розповідалося про групу хлопчиків, котрі внаслідок корабельної трощі опинилися на безлюдному острові. Екстремальні умови існування не змогли зламати гідних представників британського суспільства. Діти із честю вийшли зі складної ситуації: дружно й упевнено протистояли стихії, не втратили віри в здоровий глузд та християнські цінності, бо спиралися на міцні цивілізаційні засади. У “Володарі мух” теж збережена аналогічна сюжетна канва: аварія, ізоляваність від зовнішнього світу, англійські діти, навіть імена головних героїв запозичені в Р. Баллантайна – Джейк і Ральф. Однак острів, який опинився в розпорядженні юних британців ХХ ст., не став оплотом цивілізації та порядку. Навпаки, тут швидко запанували хаос і варварство, колишні однопумці перетворились на непримиренних ворогів, а в підсумку чемні англійські хлопчики виродилися в дике плем’я, очолюване фанатичним ватажком.

Що ж спонукало В. Голдінга заперечити ідею внутрішньої організованості цивілізованої людини? На наш погляд, причиною стала його зневіра в можливостях європейської демократії, становлення якої припадає на епоху Просвітництва. Ця історична доба відзначалася строкатістю філософських думок, позаяк її презентанти по-різному ставилися до людини, до світу, до Бога. Не існувало єдності в оцінці соціальних протиріч, так само як і єдиного літературного напрямку. І все ж, не зважаючи на окремі розбіжності в поглядах, більшість просвітителів споріднювали засудження існуючого суспільного устрою як нерозумного й віра в те, що світ можна покращити з допомогою інтелектуального розвитку й духовного вдосконалення людської спільноти.

“Ідеї правлять світом” – ця думка стала своєрідним гаслом доби, коли цілком реальною бачилася можливість побудови справедливого “царства розуму”. Просвітники утверджували пріоритет науки, моралі, високої свідомості громадян, висували нові – раціоналістичні – засади перебудови соціуму, великої ваги надавали вихованню, яке розуміли доволі широко. Основним же засобом декларування ідей, здатних вдосконалити світ і людину, вважалася література. Як наслідок, художні твори за доби Просвітництва набували неабиякої філософської насиченості й дидактизму. Вони вчили мислити, впливали на почуття, ставили перед собою завдання формувати нову свідомість нової людини [7, с. 54].

З-поміж численних письменників-репрезентантів просвітницьких ідей у контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговує Д. Дефо, чий роман “Робінзон Крузо” на рівні сюжетних домінант видається суголосним “Володарю мух” В. Голдінга. У своєму всесвітньо відомому творі англійський прозаїк ХVIII ст. зміг поєднати можливості соціального аналізу з поглибленим психологізмом, тим самим дослідивши питання внутрішньої природи цивілізованої особистості та ймовірності її змін у надзвичайних обставинах. Називаючи пригоди свого героя “дивовижними”, Д. Дефо аж ніяк не перебільшував. Уже сам перелік фактів з біографії Робінзона Крузо здатний справити сильне враження на читача, а тим

паче докладна розповідь про шлях його особистісного формування. Виходець із буржуазної родини, Робінзон усупереч волі батька, котрий мріяв бачити сина юристом, стає купцем-мореплавцем, на два роки потрапляє в неволю до маврів, з ризиком для життя втікає від поневолювачів, чотири роки володіє цукровою плантацією в Бразилії, вирушає у Гвінею для закупівлі чорних рабів і, нарешті, унаслідок корабельної аварії в океані потрапляє на безлюдний острів, де живе двадцять вісім років, два місяці і дев'ятнадцять днів. Реальна історія, покладена в основу сюжету роману, надавала творові особливої правдоподібності; ілюзію достовірності посилювала й форма щоденника.

Розповідаючи про перипетії власного життя, герой Д. Дефо поступово розкривається перед читачем у всій повноті своїх почуттів, думок, особливостей вдачі та, що головне, своїх переконань і досвіду. У підсумку читач переконується, що Робінзон – це типовий представник свого часу, людина активної життєвої позиції, здатна максимально ефективно використати свої знання та здібності в будь-якій ситуації. А отже, можемо стверджувати, що в образі героя роману втілено просвітницьку ідею діяльного ставлення до життя, пошуків можливих шляхів його вдосконалення. Перебуваючи на безлюдному острові, Робінзон Крузо ніби повторює основні стадії історичного розвитку людства: виступає в ролі мисливця, скотаря, землероба. При цьому він має очевидну перевагу над представниками первісних людських спільнот, що долали етапи самовдосконалення, не спираючись на досвід попередніх поколінь. Робінзон же постає справжнім англійцем XVIII ст., якого письменник-просвітник озброює знаннями й світоглядом людини епохи високого рівня розвитку цивілізації.

Опинившись на самоті серед екзотичної природи, герой Д. Дефо не стільки милується її красою, скільки завзято працює над виготовленням предметів домашнього вжитку, послідовно описуючи процес роботи від виникнення задуму до завершення кожної конкретної справи, – так у романі утверджується думка, що розум і праця є головними рушійними силами прогресу. Показовим для просвітницької ідеології було й те, що Робінзон ніколи не вдовольнявся досягнутим: “Як справжня людина в високому розумінні цього слова, він завжди шукає щось нове, завжди винаходить, будує, вдосконалює свої знання та навички, працює не покладаючи рук, і його творча праця незмінно приносить добрі плоди” [5, с. 17].

Водночас Д. Дефо наділяє свого героя характерним для доби Просвітництва типом свідомості. Живучи на острові, Робінзон Крузо мобілізує всі свої знання про природу, вивчає не лише ремесла, а й закономірності кліматичних змін, перебіг пір року тощо. Чи не понад усе він цінує можливість людського інтелекту, долаючи труднощі, постійно поповнює свої знання про навколишній світ. У підсумку цей образ набуває великого виховного значення. Екстремальні умови існування стають у першу чергу критерієм визначення моральних якостей Робінзона. У жорстокій боротьбі за виживання герой не цурається співчуття, не втрачає людяності – підтве-

рдженням цьому є його ставлення до П'ятниці, активне неприйняття дикунської жорстокості. Щоправда, сама ситуація, відтворена в романі, видається швидше утопічною. Однак, якщо розглядати найвідоміший твір Д. Дефо як ілюстрацію просвітницької ідеї про надзвичайний потенціал розвиненої цивілізації, що позитивно впливає на процес удосконалення особистості, він цілком відповідає своєму призначенню, бо сприймається як розгорнута, обросла багатьма подробицями притча про людину загалом, про її зіткнення з природою, боротьбу за життя, про фізичну, інтелектуальну й моральну стійкість.

Інша річ, що із часом поширена у XVIII ст. теорія раціоналізму почала втрачати свою популярність так само, як і переконаність у виняткових можливостях просвіти в цілому. І якщо Р. Баллантайн у "Кораловому острові" ще спробував по-своєму інтерпретувати мотив "робінзонади", з виховною метою показавши читачам цивілізованих хлопчиків XIX ст., то вже В. Голдінг, обтяжений власним життєвим досвідом, намагається спростувати просвітницьку тезу про досконалість людської природи. Трагічні події XX ст. спонукали письменника звернутися до сучасників із застереженням від самообману та заспокійливих ілюзій. Реалізуючи це завдання, він прагне підвести читача до висновку, що раціоналізм як філософська теорія не здатний захистити людей від варварства, бо науково-технічний прогрес сам по собі не може змінити соціум на краще. Саме тому на жанровому рівні "Володар мух" сприймається як "антиробінзонада" та антиутопія.

Основним композиційним прийомом роману В. Голдінга є переплетення двох сюжетних ліній, що втілюють антагоністичні начала. Жити за правилами "спільного договору", щоб неушкодженими повернутись у цивілізований світ, прагнуть Ральф та його однодумці – на ідейному рівні з їх образами пов'язане поняття "здоровий глузд". Натомість образ Джейка без сумніву презентує темні інстинкти особистості, і в першу чергу її непомірне владолубство. Зібравши різних за своєю суттю героїв на одному острові, створивши умови для їх максимального самовираження, письменник вирішив з'ясувати, чого в людській спільноті більше: добра чи зла, любові чи ненависті, терпимості чи фанатизму?

Лише натякаючи на час дії (період Другої світової війни), В. Голдінг свідомо ізолює групу дітей з метою здійснити "чистий" експеримент, етапи й результати якого фіксує з точністю науковця. Так, спочатку на острові панують мир і злагода. Хлопчики мають надію на порятунок, здавалося б розуміють усю складність ситуації, тому й намагаються дотримуватись правил, суголосних законам цивілізованої демократичної держави. Однак екстремальні умови існування не згуртовують дітей, а навпаки, пробуджують приховані звірячі інстинкти. На перший погляд, виховані й освічені, англійські підлітки під впливом обставин стають жорстокими, безжалісними, їх збуджує вигляд крові, вони здатні вбивати своїх товаришів. У такий спосіб письменник акцентує доволі непопулярну думку про те, що в людському середовищі за певних обставин спрацьовує закон зграї.

Роман сконструйований таким чином, що поступовий перехід від цивілізованої демократії до дикунського свавілля простежується чітко й послідовно. Зокрема, помітних змін зазнає образ обраного на загальних зборах ватажка дітей Ральфа, який, за спостереженнями дослідників, утілює демократичні цінності. Він проходить складний шлях від незнання світу до усвідомлення страшних життєвих істин посередництвом трагічного морального досвіду та відчуття провини за причетність до змальованих у творі подій. Добре розвинений фізично, вихований і освічений, Ральф безсумнівно має задатки лідера. З-поміж підлітків він вирізняється спокоєм, урівноваженістю, чіткою настановою зробити все можливе для порятунку. І хоча його обирають ватажком головним чином тому, що він просурмив у ріг-мушлю, все ж цей вибір видається найбільш розумним. У своїй діяльності Ральф зазвичай керувався принципами доцільності, відчував потребу мислити (бо “думки – цінна річ, від них є користь” [2, с. 23]), намагався приймати виважені рішення. Він був переконаний, що зможе встановити на острові порядок, не застосовуючи насильницьких методів тиску. На жаль, корективи в думки й дії героя вносить саме життя, не лише руйнуючи плани Ральфа, а й роблячи його самотнім вигнанцем.

Причин тому, на наш погляд, декілька. По-перше, наділеному цілим комплексом позитивних рис підлітку не вдалося реалізувати організаторські здібності, відстояти задекларовані принципи якраз через його надмірну толерантність. По-друге, виявляючи недалекоглядність, Ральф не зміг вчасно помітити, що дітлахи, захопившись грою в мисливців, невпинно деградують. Герой у всьому шукав сенс, але конструктивно вирішити головне світоглядне питання так і не зміг. Як наслідок, Ральф поступово втрачав контроль над ситуацією, його думки ставали дедалі більш млявими, перед очима все частіше виникала темна завіса, що затьмарювала розум. Вважаємо, така авторська інтерпретація образу оголює перед читачами небезпідставні сумніви В. Голдінга щодо спроможності європейської демократії втримати свої позиції в умовах тотального відчуження, що супроводжувалося невпинним тиском антигуманних ідеологій.

З урахуванням притчового характеру роману “Володар мух” можемо потрактувати й образ Роха, котрий у загальній авторській концепції уособлював поняття “здоровий глузд”. Він – інтелектуал-прагматик, котрий вважає, що люди можуть зібратися разом, дійти спільної думки, домовитися про встановлення порядку і строго дотримуватися певних правил поведінки. Тому за сюжетом саме Роха знаходить на острові ріг-мушлю, символ справедливості та рівності; саме він пропонує скликати збори, обрати ватажком Ральфа, підтримувати сигнальне вогнище, тобто влаштувати життя за законами цивілізації. Однак письменник не випадково змальовує цього героя сором'язливим простаком, бо, на його думку, раціоналістичний ідеал в умовах жорстокої дійсності не має шансів на дієве втілення. У критичній ситуації Роха завжди намагається зберегти ясність мислення,

знайти вихід зі скрутного становища шляхом наукового підходу до вирішення наявних проблем. Він у всьому рівняється на дорослих, які б “зібралися, випили чаю, все обговорили. І все стало б добре” [2, с. 117]. До того ж, хлопчик єдиний веде боротьбу проти містики, заперечуючи існування таємничого звіра, бо якщо його визнати, “все тоді нінащо. Будинки, і вулиці, і телевізори... не було б нічого” [2, с. 116]. Та не вірячи в фантастичних істот, герой не помічає, що їхнє дитяче (а ширше – людське) товариство аж кишить “звірами” набагато небезпечнішими. У підсумку “здоровий глузд” Рохи в реальній життєвій ситуації демонструє свою цілковиту неспроможність, а сам апологет теорії раціональної світобудову виявляється приреченим на загибель.

Натомість темне людське начало, уособлене в образі Джейка, у романі “Володар мух” отримує очевидну перемогу. Цей герой прямує до мети, упевнено реалізуючи всі можливості для отримання бажаної влади. Організувавши полювання на диких свиней, Джейк тим самим доводить свою незамінність, бо забезпечує всіх інших м’ясом. Крім того, він вдало використовує елемент гри: аби позбутися страху, пропонує розмалювати обличчя різнокольоровою глиною, вигадує зухвалу пісеньку, вдається до жертвоприношення, одягши на палю відрізану свинячу голову. Поступово, сховавши свою зовнішність за масками, герой та його підлеглі змінюються і внутрішньо. Цивілізовані діти перетворюються на “плем’я”, девізом якого стає войовничий гімн “Звіра – бий! Горло – ріж! Кров – спусти!”. І хоч як би дивно це не виглядало, ті хлопчики, що не так давно обрали ватажком спокійного й лагідного Ральфа, починають переходити на бік Джейка. Вони стихійно віддають себе у владу тому, хто має на них більш дієвий вплив, бо підсвідомо відчують, що зло забезпечує реальніший результат. Так, задовольнивши потреби дітей у “хлібі й видовищах” (м’ясі та гучному процесі полювання), герой, що уособлює темні інстинкти, отримує статус одноосібного лідера, перетворившись для більшості майже на ідола. Поясненням такої метаморфози, на наш погляд, може слугувати єдина фраза з роману: “Більше не шукай тут глузду. Цього вже нема” [2, с. 236].

Аналіз розвитку сюжету та образної системи роману “Володар мух” дає підстави говорити про специфіку світобачення його автора. Вочевидь В. Голдінг вважав, що розвинена, але позбавлена духовності цивілізація ХХ ст. багато в чому сприяла подібному повороту подій, не даючи хлопчикам справжніх моральних цінностей. “Цивілізована” свідомість описаної ним доби несла не благо і творення, а кров, ворожнечу, руйнацію (свідченням тому стали дві світові війни). Як наслідок, стимульована екстремальними умовами існування агресія вцент розбила традиційну систему західноєвропейського виховання, сприяючи вивільненню звірячого начала, прихованого під маскою добропорядності. Оголоюючи негативні прояви людської натури, письменник тим самим закликає читачів усвідомити глибину небезпеки, інакше її неможливо буде тримати під контролем.

Висновки. З погляду сучасного літературознавства досить складно визначити типологію роману ХХ ст., особливо з урахуванням національної специфіки світової літератури та можливостей художнього синтезу. Тому на сьогодні виняткового значення набуває процес глибинного вивчення індивідуального стилю письменника, що вбирає в себе як традиційні, так і новаторські підходи до реалізації конкретних мистецьких завдань. У світлі таких настанов роман англійського прозаїка В. Голдінга “Володар мух” сприймається доволі неоднозначно. За нашими спостереженнями, у ньому простежуються як мінімум два плани: безпосередньо фабульний та філософсько-алегоричний. Двоякість багатьох авторських художніх рішень, складна метафорична основа твору, його жанрова специфіка не дають змоги використовувати єдиний інтерпретаційний вектор його аналізу. Аби синтезувати всі рецепції “Володаря мух” у цілісну ідейну концепцію, варто використовувати можливості технології “діалогу культур”.

Як автор “антиробінзонади”, яскравий представник літератури ХХ ст. В. Голдінг вступає в полеміку з ідеологією доби Просвітництва, у межах якої закладалися основи європейської демократії. На відміну від апологетів теорії раціоналізму, зокрема Д. Дефо, англійський прозаїк презентує події на безлюдному острові, де розігрується трагедія розтопаної людяності, як історію цивілізації, що прокручується у зворотному напрямку. Його герої не об’єднуються в міцний колектив, керований законами здорового глузду, а перетворюються на переслідувачів та переслідуваних; здобутки цивілізації не допомагають дітям урятуватись, а, навпаки, стають причиною багатьох трагедій. Покинуті напризволяще, юні британці намагаються організувати своє життя, беручи за взірць загальноприйняті норми існування “дорослого світу”, тобто спільноти, котра протягом багатьох десятиліть декларувала пріоритетність демократичних принципів. На жаль, вони не розуміють, що перебувають у полоні ілюзій, адже непорушність цивілізаційних засад пропагується якраз тими, хто заради вдоволення власних політичних амбіцій бездумно розв’язує війни. Вочевидь, маємо пряму авторську проекцію зі світу дорослих на світ дітей: у душах хлопчиків перемагає тваринне начало, засноване на страхові, праві сильного, атавізмі жадоби крові. А сам письменник таким способом акцентує думку про те, що початкова дисгармонія людської природи, поглиблена фальшивим розвитком цивілізації, породжує прояви фанатизму й нечуваної жорстокості, адже “звір” є невіддільною частиною кожної людини.

Однак, апологетом тотального фаталізму В. Голдінга вважати не варто. Відверто оголюючи перед читачами страшну правду, він, перш за все, спонукає нас замислитися над власною природою, а значить, вказує на можливі шляхи самозбереження та самовдосконалення. Звичайно, роман “Володар мух” можна інтерпретувати як твір про суперечливість людської природи, про зло, що може прокинутися в наших душах у будь-який момент. Однак на рівні “діалогу культур” він сприймається як філософська

концепція, пронизана щирою тривогою автора за долю кожної особистості в складному й далеко не однозначному світі.

Список використаної літератури

1. Гладішев В. В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури. Миколаїв : Іліон, 2006. 372 с.
2. Голдінг В. Володар мух. Київ : Основи, 2004. 253 с.
3. Доманский В. А. Культурологический поход к изучению литературы. URL : <http://elibrary.lt>.
4. Зінде М. Творчість В. Голдінга: до проблеми філософсько-алегоричних романів. Київ : Либідь, 2007. 472 с.
5. Ковбасенко Ю. Просвітництво як доба європейської ідеології та культури. *Тема*. 2001. № 3. С. 2–24.
6. Косенко К. В. Голдінг: універсальний песиміст, але космічний оптиміст. *Дніпро*. 2012. № 2. С. 138–141.
7. Ніколенко О. М. Просвітництво як доба в історії світової культури. *Всесвітня література*. 2003. № 1. С. 53–56.
8. Павличко С. Д. Лабіринти мислення: Інтелектуальний роман сучасної Великобританії. Київ : Наукова думка, 1993. 458 с.
9. Султанов Ю. І., Мафтин Н. В., Мариновська О. Я. Людина та цивілізація. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2000. № 4. С. 7–13.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017.

Савченко З. В. “Диалог культур” как способ формирования читательской компетентности современной молодежи

В статье рассматривается вопрос целесообразности использования культурологического контекста в ходе анализа художественных произведений на уроках зарубежной литературы. Обосновывается, что технология “диалога культур” открывает новые возможности интерпретации образцов мировой классики. В подтверждение своей позиции исследователь обращается к сравнительному анализу романов Д. Дефо “Робинзон Крузо” и У. Голдинга “Повелитель мух” с целью выявить их соответствие мировоззренческим установкам двух разных эпох. Предложенная методика способствует качественному синтезу рецензий романа В. Голдинга и глубинному осознанию его идейного уровня.

Ключевые слова: культурологический контекст, “диалог культур”, достижения цивилизации, демократические ценности, деградация личности.

Savchenko Z. The “Dialogue of Cultures” as a Way of Forming the Reader’s Competence of Modern Youth

The question of advisability of using the culturological context during the analysis of fiction works at the lessons of foreign literature is considered in this article. The author proves that the applying of technology “dialogue of cultures” opens new possibilities of world classic samples’ interpretation. The researcher refers to comparative analysis of novels “Robinson Crusoe” written by D. Defoe and “Lord of the Flies” written by W. Golding in order to identify their conformity with ideologies of two different eras to confirm her opinion.

The situation of a person on a deserted island, which is modeled in the work of representative of English literature of the Enlightenment, is called to affirm greatness of human spirit and belief in the steadfastness of the provisions of European civilization. Robinson Crusoe, who is endowed with a type of consciousness, which is typical for its time, appreciates the opportunities of human intellect, constantly replenishes his knowledge about the world and shows humanity. As a result this character acquires great educational value. Extreme conditions of existence become, first of all, a criterion for determining moral qualities of Robison.

The novel “Lord of the Flies” is perceived as “an Anti-Robinsonade” in the level of ideological dominants. It can be explained by cultural and historical conditions, which influenced its creation. W. Golding debunks the myth about rationalism the organization of the world community as defining features of civilization of the XX century. The author tries to warn contemporaries against self-deception and illusions, that’s why he used the reception of an aggravation of the situation. His characters could not keep human identity in the critical situation and turned into savages under the pressure of the situation. If we take into account the writer’s life experience, this author’s interpretation does not seem illogical. W. Golding thus expressed his own doubts about the ability of democracy, the foundations of which were laid in the epoch of Enlightenment, to resist the manifestations of totalitarianism, because he went through the trials of World War II and summarized everything he had seen and experienced.

Key words: *culturological context, “dialogue of cultures”, achievements of civilization, democratic values, degradation of personality.*